

СЕКЦІЯ 6. ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО, ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО, АГРАРНЕ ПРАВО

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-318-0-19>

Оверковська Т. К.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри публічно-правових дисциплін
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського*

Рігоц О. І.,

*здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
за спеціальністю 081 «Право»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського*

ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ, ЗАПОДІЯНИХ ЗЕМЕЛЬНИМ РЕСУРСАМ УКРАЇНИ: ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 січня 2022 року № 70-р було схвалено Концепцію Загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель, одними із напрямків мети якої є захист земель від виснаження, деградації та забруднення, відтворення та підвищення родючості ґрунтів, збереження функцій ґрунтового покриву, збереження ландшафтної і біологічної різноманітності в умовах ринкового середовища [1].

Особливої актуальності проблеми правової охорони земель від зазначеного негативного антропогенного впливу набувають у зв'язку із повномасштабним військовим вторгненням на територію України. Відтак постає питання щодо відшкодування збитків, заподіяних земельним ресурсам внаслідок збройної агресії російської федерації. Правовим підґрунтям відшкодування збитків, заподіяних землям України внаслідок повномасштабного військового вторгнення слід вважати положення чинного законодавства України.

Зауважимо, що загальні засади відшкодування збитків, заподіяних довкіллю, визначаються положеннями Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [2] про те, що шкода, заподіяна внаслідок порушення законодавства про охорону

навколишнього природного середовища, підлягає компенсації в повному обсязі (ч. 1 ст. 69). Крім цього, особи, яким завдано такої шкоди, мають право на відшкодування неодержаних прибутків за час, необхідний для відновлення здоров'я, якості навколишнього природного середовища, відтворення природних ресурсів до стану, придатного для використання за цільовим призначенням (ч. 2 ст. 69 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»).

Постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 326 затверджено Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації [3], що встановлює процедуру визначення шкоди та збитків, завданих військовою агресією. Так, зокрема, при визначенні шкоди, завданій земельним ресурсам, включається шкода від пошкодження і знищення родючого шару ґрунту та шкода, зумовлена забрудненням і засміченням земельних ресурсів. При цьому, згідно п.п. 9 п. 2 зазначеного Порядку, при визначенні шкоди та збитків оцінюються такі показники: 1) витрати на рекультивацію земель, які були порушені внаслідок бойових дій, будівництва, облаштування та утримання інженерно-технічних і фортифікаційних споруд, огорож, прикордонних знаків і просік, комунікацій для облаштування державного кордону; 2) збитки, завдані власникам або землекористувачам земельних ділянок сільськогосподарського призначення; 3) витрати на відновлення меліоративних систем; 4) шкода, завдана ґрунтам та земельним ділянкам внаслідок забруднення ґрунтів речовинами, які негативно впливають на їх родючість та інші корисні властивості; 5) шкода, завдана ґрунтам та земельним ділянкам внаслідок засмічення земельних ділянок сторонніми предметами, матеріалами, відходами та/або іншими речовинами.

Враховуючи той факт, що згідно положень ст. 168 Земельного кодексу України [4], ґрунти земельних ділянок є особливим об'єктом охорони, вважаємо, що до шкоди та збитків, заподіяних земельним ресурсам, доцільно включати також й ті, що сталися внаслідок несанкціонованого зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту), його перенесення та вивезення за межі України.

Також наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України № 167 від 4 квітня 2022 року затверджена Методика визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану [4], на підставі якої саме обраховується розмір шкоди, заподіяної внаслідок забруднення ґрунтів, засмічення земель.

Зауважимо, що для відшкодування збитків та обрахування їх розміру важливим є встановлення факту забруднення ґрунтів, земель, їх псування, засмічення тощо. Так, факти забруднення ґрунтів та/або засмічення земель, а також їх масштаби можуть встановлюватися уповноваженими особами, які здійснюють у межах повноважень, передбачених законом, державний нагляд (контроль) за додержанням вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища, зокрема, але не виключно, шляхом огляду земельних ділянок, даних дистанційного зондування землі, досліджень отриманих зразків проб ґрунтів, опрацювань висновків будь-яких експертиз, пояснень, довідок, документів, матеріалів, відомостей, отриманих, зокрема, з будь-яких джерел, оперативних повідомлень фізичних та юридичних осіб тощо (п. 2 розд. II Методики визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану).

Отже, у процесі відшкодування збитків, заподіяних земельним ресурсам України внаслідок збройної агресії, необхідно враховувати певні особливості, які доцільно звести до наступних:

1) збитки, заподіяні земельному фонду України, відшкодовуються в повному обсязі, включаючи: втрати, яких зазнали землевласники, землекористувачі, держава у зв'язку із неможливістю відновлення попереднього якісного стану земель; вимушені витрати землевласників та землекористувачів щодо відновлення якісного стану земель та ґрунтів; неотримані доходи, які землевласники та землекористувачі мали б отримати, якби не було спричинено шкоди земельним ресурсам (упущена вигода);

2) необхідність встановлення факту забруднення земель, їх засмічення, псування, незаконного зняття родючого шару ґрунту, перенесення та вивезення його за межі України, тобто документально підтверджених фактів негативного впливу на земельні ресурси;

3) наявність спеціального способу обрахування збитків, його інструментальне застосування у відповідності до затверджених методик визначення шкоди та збитків, завданих землям України.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель : розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 січня 2022 р. № 70-р. *Офіційний вісник України*. 2022. № 11. Ст. 588.

2. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.

3. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації : постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 326. *Офіційний вісник України*. 2022. № 26. Ст. 1413.

4. Земельний кодекс України : Закон України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3–4. Ст. 27.

5. Про затвердження Методики визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану : наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 4 квітня 2022 р. № 167. *Офіційний вісник України*. 2022. № 31. Ст. 1677.